

KASTELLERDE OYNUYORUM YEREL TARİHİMİ ÖĞRENIYORUM*

PLAYING IN KASTELS LEARNING MY LOCAL HISTORY*

Beyhan ZAMBAK

Başöğretmen

MEB Sınıf Öğretmeni

*Şahinbey Belediyesi Bilim ve
Sanat Merkezi*

beyhanzambak27@gmail.com

Orcid No: 0009-0006-2240-8228

Yiğit ZAMBAK

Öğrenci

Kocaeli Üniversitesi

Tıp Fakültesi

zambakiyigit8@gmail.com

Orcid No: 0009-0002-9239-2779

Geliş Tarihi/Received:

18/08/2023

Kabul Tarihi/Accepted:

17/10/2025

e-Yayım/e-Printed:

31/12/2025

Özgün Araştırma Makalesi/Original Research

Kaynakça Bilgisi: Zambak, B. ve Zambak, Y. (2025). Kastellerde oynuyorum yerel tarihimi Öğreniyorum. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 10(2), 195-220.

Citation Information: Zambak, B. and Zambak, Y. (2025). Playing in Kastels Learning My Local History. *Journal Of Research İn Informal Environments*, 10(2), 195-220.

ÖZ

Bu araştırmanın temel amacı, Gaziantep'e özgü somut kültürel miras varlıkları olan livas ve kastellerin öğrencilere tanıtılması, bu mirasın korunmasına yönelik farkındalık oluşturulması ve 5. sınıf sosyal bilgiler dersi kazanımlarıyla entegrasyonunun sağlanmasıdır. Araştırmada, okul dışı öğrenme ortamı olarak seçilen kastellerde, disiplinler arası etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle yürütülen çalışmada, durum çalışması deseni kullanılmıştır. Çalışma grubunu, Gaziantep ili Şahinbey ilçesindeki bir ortaokulun 5.sınıfında öğrenim gören 10 kız 10 erkek toplam 20 öğrenci oluşturmuştur. Öğrencilere yönelik oryantiring, yaratıcı drama, resim çalışmaları, posta sanatı uygulamaları ve STEM tabanlı Kastelya Çarkı etkinliği düzenlenmiştir. Araştırma sürecinde yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla veriler toplanmış ve betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, öğrencilerin okul dışı etkinlikleri eğlenceli buldukları, kastellere yönelik bilgi düzeylerinin arttığı ve tarihî mekânlara olan ilgilerinin güçlendiği görülmüştür. Ayrıca etkinliklerin sınıf ortamına katkı sağladığı; samimiyet, yardımlaşma ve uyum gibi sosyal becerilerin gelişimine destek olduğu tespit edilmiştir. Öğrenciler, ders kazanımlarının okul dışı ortamlarda daha kalıcı ve anlamlı hâle geldiğini ifade etmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma; yerel tarih öğelerinin, disiplinler arası yöntemlerle okul dışı öğrenme ortamlarında öğretilmesinin, öğrenci motivasyonu ve kültürel miras bilinci üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kastel, Livas, Okul Dışı Öğrenme, Kültürel Miras ,Sosyal Bilgiler.

ABSTRACT

The primary aim of this study is to introduce the tangible cultural heritage elements unique to Gaziantep, namely *livas* and *kastels*, to students, to raise awareness about their preservation, and to integrate these efforts with the achievements of the 5th grade social studies curriculum. Within the scope of the study, interdisciplinary educational activities were designed and implemented in *kastels* as out-of-school learning environments. The study was conducted using a qualitative research approach with a case study design. The study group consisted of 20 fifth-grade students from a public middle school in the Şahinbey district of Gaziantep. Activities such as orienteering, creative drama, painting, mail art applications, and the STEM-based "Kastelya Wheel" activity were organized for the students. Data were collected through semi-structured interviews and analyzed using descriptive analysis techniques. The findings revealed that students found the activities enjoyable, increased their knowledge about *kastels*, and developed greater interest in historical sites. Additionally, the activities positively contributed to classroom dynamics by fostering social skills such as sincerity, cooperation, and harmony among students. Students also expressed that the curriculum objectives were more permanent and meaningful when taught through out-of-school learning environments. As a result, this study demonstrates that teaching local history elements through interdisciplinary methods in out-of-school settings has a positive impact on student motivation and the development of cultural heritage awareness. This approach not only enriches the educational experience but also strengthens students' sense of belonging to their environment and enhances their role in preserving cultural heritage for future generations.

Keywords: Kastel, Livas, Cultural Heritage, Out-of-School Learning, Social Studies

---

GİRİŞ

Yaşamın kaynağı olan su, toplumlar için en temel ihtiyaçlardan biri olmuş, hayatın her zaman odağında yer almıştır. Sular bazen içme suyu ihtiyaçlarını karşılamak, temizlik, sulama bazen de tarım alanlarının sulanması, hayvancılık ve birçok alanda kullanılmıştır. İnsanlar kimi zaman suyun yıkıcı etkisinden korunmak için kanal, set; kimi zamanda suyu yaşamsal faaliyetlerde kullanmak için sarnıç, kuyu, su yolu, su dolabı, çeşme, yalak, şadırvan, havuz, hamam, çamaşırhane; suyun varlığından yararlanarak hendek gibi savunma amaçlı yapılar; suyun gücünden yararlanarak su değirmeni ve baraj gibi yapılar tasarlamışlardır (Uçar, 2016). Gaziantep şehri, bulunduğu platonun çevresinde bol su kaynağına sahip olmasına rağmen, yerleşim yerinin hemen altında kolay erişilebilir bir su tabakasının olmaması önemli bir zorluk teşkil etmiştir. Ancak bu engelin karşısında, şehir merkezinin üzerine kurulduğu yumuşak killi ve tebeşirli kireçtaşı formasyonu, yer altında insan yapısı mekânlar, tüneller, galeriler ve suyolları oluşturulmasına imkân tanıyan benzersiz bir jeolojik yapı sunmuştur. Yükselen nüfus yoğunluğuyla birlikte artan su ihtiyacının karşılanması, bu sıra dışı jeolojik yapı sayesinde geliştirilen özel ve sıra dışı bir çözümle mümkün olabilmıştır (Obruk, 2012). Böylece suyu kaynağından alarak yer altından gerekli görülen alanlara taşıyan bir dağıtım sistemi oluşturulmuştur. Bu su dağıtım sistemine, “Livas” adı verilmiştir (Altan, 2019). Yalnızca Gaziantep’e has su dağıtım sistemi olan livaslar, insan emeğiyle oyulmuş yer altı su kanallarıdır. Gaziantep’te görülen livas sistemi, Anadolu’da görülen borulu veya kemerli su taşıma sistemlerinden farklıdır. Ülkemizde, tümünün tespitine yönelik detaylı bir araştırma bulunmamakla birlikte, yer altından giden benzer su kanallarının varlığı bilinmektedir ve farklı yerlerde farklı isimlerle anılmaktadır (Öziş, 1995). Anadolu’da kaya oyma ve taşla inşa edilmiş su kanallarına rastlansa da yer altı su taşıma sistemi olan Gaziantep’teki livas sistemi bunlardan değişik özellikler göstermektedir (Uçar, 2016). Livas sistemin özü, yerleşim yerinin dışında yer alan bir ana kaynaktan kanallarla şehir merkezine getirilen suyun, iyi hesaplanmış yumuşak eğimli yeraltı galerileri ile geniş yerleşim alanına ulaştırılması ve ihtiyaç duyulan noktalarda açılan kuyulara dağıtılması prensibine dayanmaktadır (Obruk, 2012). Tam olarak hangi yılda yapıldığı kesin olarak bilinmeyen livas sistemi Gaziantep’te, şehir içinde su yolu ağı oluşturarak halkın kullanımına açık birçok cami, han, hamam, medrese, kastel, çeşme ve özel kullanımdaki evlerin kuyularına su sağlamaktadır (Uçar, 2017). Gaziantep tarihi su sisteminin özgün taraflarından biri de kastel yapılarıdır. Yer altında kayalara oyularak inşa edilen livaslar aracılığı ile taşınan su, yerleşim alanında belirli merkezlerde inşa edilen kasteller aracılığı ile

toplumun kullanımına sunulmuştur (Uçar, 2016). Dünyada benzeri bulunmayan ve su mimarisinin eşsiz örnekleri olan Gaziantep Kastelleri, birçok işlevi bulunan yapılar olarak inşa edilmiştir. Türk mimarisinde sadece Gaziantep'te bulunan bu yapılar kısmen veya tamamen yer altında buldukları için pek dikkati çekmemişlerdir. Bu nedenle sanat tarihi terminolojisinde yer almamışlardır (Gaski, 2018). Kastellerin tam olarak yapım tarihi bilinmemekle birlikte bu yapılar 13-18.yüzyıllar arasında en görkemli dönemini yaşamıştır. Bu yapılarla ilgili belgeler özellikle 18. yüzyılda artış göstermiştir (Yücel, 2004). Gaziantep'e özgü kastel olarak bilinen kaya oyma veya taş örme sistemiyle yapılan su yapıları ile livaslardan dağıtılan temiz suya kamusal erişim sağlanmıştır. Aynı zamanda, bu yapılarda halkın ortak kullanıma yönelik, tuvalet, yıkanma yerleri, bulaşık, çamaşır ve yünlerin yıkandığı havuz, dinlenme, abdest alma mekânları ve mescit bulunmasından dolayı, kasteller kentin sosyal ve kültürel yaşamında önemli bir yer edinmiş ve insanlar buralarda toplanarak gereksinimlerini gidermiş, ibadetlerini gerçekleştirdiği; kentin günlük sosyal yaşamında önemli bir toplanma mekânı olmuştur (Altan, 2019; Uçar, 2016). UNESCO, "Gaziantep yeraltı su yapıları çevre coğrafyada yer alan diğer yeraltı su tünelleri ile benzerlikler taşıırken, yapım tekniği, tarihçesi, işlevi, biçimi ve uzunluğu bakımından da Gaziantep'e özgü başka özellikler de taşımaktadır." diye belirtmektedir (UNESCO, 2018). Gaziantep livas ve kastelleri Mayıs 2018'de "The Underground Water Structures in Gaziantep: Livas' and Kastels" adıyla UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesine girmiştir. İstiklal Savaşı sırasında Fransızlara karşı verilen mücadelede, Gaziantep'teki kasteller ve su şebekeleri askeri açıdan stratejik bir önem taşımıştır. Kasteller sade ve gösterişsiz yapılarına rağmen, Gaziantep evlerinin modern mânâda şehir içme suyuna kavuştuğu ve çeşmelerin yapıldığı 1950 yıllarına kadar önemini korumuştur. Günümüze kadar ulaşan kasteller şunlardır: Pişirici Kasteli, Kozluca Kasteli, Şeyh Fethullah Kasteli, İhsan Bey Kasteli, Ahmet Çelebi Kasteli, İmam-ı Gazali Kasteli'dir (Altın, 2015; Çam, 2006; Salmi,1993 ; Uçar, 2016).

Okul Dışı Öğrenme Ortamları ve Tarihi Mekânlar

Geçmiş öğrenme arzusu insanoğlunun her zaman öncelikleri arasında yer almıştır. Bu durumun nedenleri ise insanların geçmişlerini bilmek ve bu sayede geleceğine şekil vermeyi sağlama isteğidir. Bu nedenle tarih konuları okullarda sistemli ve programlı bir biçimde farklı dersler aracılığıyla öğretilmeye başlanmıştır. Tarihe ilişkin konuların öğrencilere aktarılmasında temel eğitimde sosyal bilgiler, ortaöğretimde ise tarih dersleri akla gelmektedir (Dönmez ve Yeşilbursa, 2014; Mert ve Beldağ, 2019).

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin bir parçası olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, okul dışı öğrenme ortamlarına güçlü bir kuramsal temel ve uygulama alanı sağlamaktadır. Programın temel felsefesi olan "Yetkin ve Erdemli İnsan" profili ve bütüncül eğitim yaklaşımı, yaparak-yaşayarak öğrenme ve ezberden uzaklaşma hedeflerini okul dışına taşıyan bir yapıyı zorunlu kılmaktadır. İlgili program metinlerinde okul dışı öğrenme ile ilgili bulunan temel yaklaşımlar ve düzenlemeler şunlardır:

1. Felsefi Temelde Yaparak-Yaşayarak Öğrenme. Sosyal Bilgiler Dersi, doğası gereği Tarih, Coğrafya, Sosyoloji ve Ekonomi gibi birçok sosyal bilim alanının ürettiği bilgileri kullanır. Program, bu bilgilerin sınıf ortamının sınırlılıkları dışına çıkarılarak, öğrencilerin gerçek bağlamlarda gözlem, keşif ve deneyim yoluyla öğrenmelerini teşvik eder. Okul dışı öğrenme, soyut bilgilerin somutlaştırılmasını ve bilginin kalıcılığını artırarak, öğrencinin aktif katılımını merkeze almaktadır.

2. Okul Temelli Planlama ve Esneklik. Program, öğretmenlere ve okul zümrelerine, öğrencilerin gelişimini desteklemek amacıyla okul temelli planlama kapsamında özel bir esneklik sunar. Sosyal Bilgiler ders saatlerinin bir kısmı, zümre kararıyla aşağıdaki gibi okul dışı etkinliklere ayrılmaktadır.

Okul Dışı Öğrenme Etkinlikleri: Müzeler, tarihi ve kültürel mekânlar, botanik bahçeleri, bilim merkezleri, yerel yönetim birimleri (belediye, kaymakamlık), tiyatrolar ve üretim tesisleri gibi gerçek yaşam ortamlarının öğrenme amaçlı kullanılması.

Araştırma ve Gözlem: Öğrencilerin çevresel, kültürel veya sosyal konular üzerine doğrudan gözlem ve saha çalışması yapmaları.

Proje Çalışmaları: Gerçek problemlere yönelik çözümler üretilen, okul dışı kaynak ve kişilerin kullanıldığı projeler.

Sosyal Etkinlikler ve Yerel Çalışmalar: Toplumsal farkındalık yaratan etkinliklere katılım ve yerel değerleri tanıma çalışmaları. Bu sürelerin ayrılmasıyla, program teorik bilginin yanında beceri ve değerlerin de doğal ortamlarında kazandırılmasını hedeflemektedir.

3. Değerler ve Yetkinliklerin Gelişimi. Okul dışı öğrenme ortamları, 2024 Maarif Modeli'nin önem verdiği ahlaki, millî ve manevi değerler ile sosyal-duygusal öğrenme becerilerinin gelişiminde kritik rol oynamaktadır. Örneğin, bir tarihi mekân ziyareti öğrencide kültürel mirasa duyarlılık değerini içselleştirmeyi desteklerken; grup halinde yapılan bir gezi,

öğrencilerin işbirliği, sorumluluk ve iletişim becerilerini uygulamalı olarak geliştirmesine olanak tanımaktadır. Program, öğrenme ortamlarının hem sınıf içi hem de sınıf dışı unsurları kapsayacak şekilde bütüncül olarak düzenlenmesini sağlamaktadır. Sonuç olarak, 2024 Maarif Modeli Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, okul dışı öğrenme ortamlarını sadece bir gezi faaliyeti olarak değil, dersin temel felsefesini hayata geçiren, öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve sosyal gelişimini destekleyen merkezi bir pedagojik araç olarak konumlandırmaktadır (MEB, 2024). Öğrencilerin eğitim yaşantısı süreçlerinde sınıf içerisine hapsedilmesi ve gerçek hayattan uzaklaştırılması eleştirilen bir durumdur (Özür, 2010). Eğitim her an ve her mekânda gerçekleşen bir süreçtir ve sadece okullar ile sınırlı olmayıp okul dışı kurumlarda da devam eden bir etkinlik olarak görülebilir (T.T.K.B, 2009). Sınıf, okul, ev, medya ve sokaklarda öğrenmenin çeşitli şekillerde gerçekleştiği ortamlardır. Türkmen (2010), "Öğrenme sadece okul ortamında belirli bir program varlığında, öğretmen-öğrenci iletişimine dayalı olarak gerçekleşen bir süreç olmayıp okul dışında da gerçekleşmektedir." diye tanımlar. Bu bağlamda, "okul dışı öğretim" kavramı öne çıkmaktadır. Kılıç ve Şen'in (2014) belirttiği gibi, okul dışı öğretim, okul süresi boyunca ve öğretim programına bağlı kalarak, okul binası dışındaki farklı alanların ve kurumların eğitim amaçlı kullanılmasını ifade eder. Sosyal bilgiler ve tarih öğretiminden arzu edilen verimin alınabilmesinin yolu, öğrenci merkezli öğretim yöntemlerinden birisi olan tarihsel mekânlarda öğretimdir. Tarihi mekân, geçmişteki insanların kullanmak ya da eser vermek amacıyla bıraktıkları tarihi yapılardan ve tarihi olayların geçtiği yerlerden oluşmaktadır. O halde tarihi mekân, cami, medrese, anıt mezar, türbe, çeşme, evler gibi tarihi dokusu (historic fabric) bozulmamış komplekslerden oluşan yerler olabilir (Ata, 2002). Sosyal bilgiler derslerindeki tarih konularının öğretiminde tarihi mekânların önemli kabul edilmesinin en temel nedeni tarihin vücuda bürünen somut kalıntılarını bünyelerinde barındırmalarıdır (Tezcan ve Akmehtem, 2008). Sosyal bilgiler dersinin öğretiminde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanılması, öğrencilerin aktif katılımını teşvik eden, soyut kavramları somutlaştıran ve bilginin kalıcılığını artıran önemli bir pedagojik yaklaşımdır. Türkiye'de bu alanda yapılan çalışmalar giderek artmakta olup, genellikle müze eğitimi, tarihi mekan gezileri, bilim merkezleri ziyaretleri ve doğa tabanlı etkinlikler gibi çeşitli öğrenme ortamlarına odaklanmaktadır. Örneğin, Türkiye'deki araştırmalar, okul dışı öğrenme ortamlarının özellikle ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin akademik başarı, tutum ve çeşitli becerileri üzerindeki etkilerine dair güçlü bulgulara ulaşılmaktadır.

Yarı deneysel çalışmalar, okul dışı öğrenme ortamlarının akademik başarı ve tutum gelişiminde geleneksel öğretime kıyasla üstün olduğunu göstermiştir: Kılıç (2020), 5. sınıf öğrencilerinde "Güneş, Dünya ve Ay" ünitesinin Bilim Merkezi'nde işlenmesinin akademik başarıyı ve tutumu anlamlı ölçüde artırdığını bulurken; Küçük (2020) ise birden fazla okul dışı öğrenme ortamı kullanımının 5. sınıf öğrencilerinin akademik başarıları, bilimsel süreç becerileri ve Fen-Teknoloji-Toplum ve Çevreye yönelik görüşleri ile motivasyon ve sosyal becerilerini olumlu yönde yükselttiğini ortaya koymuştur. Duyuşsal ve sosyal gelişim bağlamında ise, Köseoğlu, Mercan ve Pehlivanoğlu (2020), 9. sınıf lise öğrencilerinin Doğa Gezileri aracılığıyla çevre bilinci kazanmasına ve konunun etkili öğretilmesine pozitif katkı sağlandığını belirtmiştir. İlköğretim düzeyinde otantik öğrenme aktivitelerinin (Şekerci, 2021) öğrencilerin problem çözme, bilgi ve becerilerini geliştirerek gerçek yaşamla bağ kurmalarını sağladığı görülürken; Karakılçık ve Uçar (2022), 8-12 yaş grubundaki öğrencilerin sınav ve eleştirme ortamı olmayan bu rahat ortamlarda bazı girişimcilik becerilerinin geliştiğini saptamıştır. Son olarak, Güller (2023)'in özel gereksinimli öğrencilere odaklanan çalışması, oyun bahçelerinin amaca uygun tasarımının öğrencileri ruhsal ve bedensel olarak desteklediğini belirterek, okul dışı öğrenme ortamlarının özel gereksinimli bireyler için de taşıdığı önemi vurgulamıştır. Okul dışı öğrenme ortamlarının , öğrencilerin tarih bilincinin geliştirilmesi (Öztürk ve Polat, 2017), kültürel miras farkındalığının artırılması (Demirtaş ve Yaşar, 2018) ve coğrafi bilgi becerilerinin geliştirilmesi (Kaya ve Aydın, 2019) konularında etkili olduğunu göstermektedir. Bu çalışmaların çoğu, nitel veya karma yöntem desenlerini kullanarak öğrencilerin deneyimlerini ve kazanımlarını derinlemesine incelemektedir. Bu araştırmayı mevcut literatürden ayıran temel fark ise, Gaziantep'e özgü kaya oyma su yapıları olan livas ve kastelleri spesifik bir okul dışı öğrenme ortamı olarak ele almasıdır. Çalışma, bu benzersiz yapıların sosyal bilgiler dersi kazanımlarıyla nasıl etkili bir şekilde bütünleştirilebileceğine odaklanmaktadır. Türkiye'deki mevcut literatür incelendiğinde, su yapıları gibi belirli yerel kültürel miras unsurlarının sosyal bilgiler öğretimindeki kullanımına dair detaylı çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, araştırmamızın bu boşluğu doldurarak alana önemli bir katkı sağlaması hedeflenmektedir. Uluslararası alanda da sosyal bilgiler ve okul dışı öğrenme ortamları üzerine kapsamlı çalışmalar mevcuttur. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmalar, sivil katılım ve vatandaşlık eğitimi bağlamında tarihi yerlerin, mahkeme salonlarının ve yerel yönetim binalarının ziyaret edilmesinin önemini vurgulamaktadır (Journell, 2014). İngiltere'de ise müze ve miras eğitimi, öğrencilerin geçmişi sorgulama, farklı bakış açılarını anlama ve

eleştirel düşünme becerilerini geliştirme potansiyeli açısından incelenmektedir (McCaul ve Bell, 2012). Kanada'da yapılan çalışmalar, doğa temelli öğrenme ortamlarının öğrencilerin çevresel vatandaşlık becerilerini ve sürdürülebilirlik anlayışlarını nasıl güçlendirdiğini araştırmaktadır (Payne ve Wattchow, 2009). Akademik başarı ve tutum açısından Temirton, Kharipova ve Kistaubayeva (2023), STEM yaklaşımı müze uygulamalarının ortaokul öğrencilerinin tarih dersindeki başarısını, tutumunu ve ilgisini artırdığını ortaya koymuştur. Röllke ve Grobmann (2022) ise, öğrenci laboratuvarı ziyaretlerinin lise öğrencilerinin içsel motivasyonunu yükselttiğini, bağımsız hareket etme ve rekabetçi özelliklerini desteklediğini bulmuştur. Okul dışı öğrenme ortamlarının beceri gelişimine etkileri de vurgulanmıştır: Sullivan, Bray ve Tangney (2021) karma yöntemle yaptıkları çalışmada, okul dışı öğrenme ortamlarındaki etkinliklerin öğrencilerin iletişim, dayanışma, yaratıcılık, eleştirel düşünme ve kendini yönetme gibi temel becerilerini artırdığını rapor etmiştir. Cornish, Driver, Nesbitt ve Willison (2021) ise mobil müze projesi örneği üzerinden doğaya dayalı nesnelerin kullanımının bitki, öğrenci ve toplum arasında geniş bağlantılar kurarak farkındalık oluşturduğunu belirtmiştir. Bu uluslararası çalışmaların ortak sonuçları, okul dışı öğrenme ortamlarının öğrencilerin motivasyonunu artırdığı, soyut bilgiyi somut deneyimlere dönüştürerek öğrenmeyi derinleştirdiği ve disiplinlerarası becerileri (problem çözme, işbirliği, eleştirel düşünme) geliştirdiği yönündedir. Özellikle sosyal bilgiler dersi için, bu ortamlar öğrencilere gerçek dünya bağlamında bilgi edinme, yerel ve küresel sorunları anlama ve aktif vatandaşlık rollerini deneyimleme fırsatı sunmaktadır. Sonuç olarak, gerek Türkiye'deki gerekse uluslararası alandaki araştırmalar, okul dışı öğrenme ortamlarının sosyal bilgiler öğretimi için vazgeçilmez bir tamamlayıcı olduğunu göstermektedir. Bu ortamlar, öğrencilerin ders kitaplarının ötesine geçerek, somut deneyimler aracılığıyla bilgi edinmelerini, kültürel miraslarına sahip çıkmalarını ve aktif vatandaşlar olmalarını sağlamaktadır. Araştırma sınıf dışı etkinliklerin kişinin öğrenmesine olan katkısını ortaya koyacak bir uygulama süreci içermektedir. Tarihi mekânlarda, oryantring etkinliği, yaratıcı drama etkinliği, kastelya çarkı yapımı ve oyunu etkinliği, resim çizme etkinlikleri ile sosyal bilgiler dersi kazanımlarının gerçekleşmesi ile ilgili Türkiye'de yapılan çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışma bu konuda boşluğu doldurmak açısından ve yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olacağından önemlidir. Bu araştırmanın temel amacı, Gaziantep'e özgü somut kültürel miras varlıkları olan livas ve kastelleri, özel bir okul dışı öğrenme ortamı olarak incelemektir. Araştırma, bu benzersiz kaya oyma su yapılarının, 5. sınıf sosyal bilgiler dersi "Çevresindeki doğal varlıklarla tarihî mekânları,

nesneleri ve eserleri tanır." kazanımıyla etkili bir şekilde nasıl bütünleştirilebileceğine odaklanmaktadır. Bu bütünleşme yoluyla öğrencilerin livas ve kasteller hakkında farkındalık kazanmaları, bilgilerini artırmaları ve bu kültürel mirasın korunarak gelecek nesillere aktarılmasına katkı sağlamaları hedeflenmektedir. Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Alt problemler

- ✓ 5. sınıf öğrencilerinin uygulamalar öncesi kasteller hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- ✓ 5.sınıf öğrencilerinin uygulamalar öncesi kastellerin etkililiği hakkındaki düşünceleri nelerdir?
- ✓ 5.sınıf öğrencilerinin uygulamalar sonrasındaki kastellere yönelik bakış açıları nasıldır?
- ✓ 5.sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine yönelik yapılabilecek okul dışı öğrenme ortamları hakkındaki genel görüşleri nelerdir?
- ✓ Öğrencilerin ilgili kazanıma yönelik kastellerdeki etkinliklerden öğrendikleri ile ders sürecinde öğrendikleri arasındaki farklılıklar nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Yöntemi

Araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş ve durum çalışması deseni kullanılmıştır. Nitel araştırma, algıların ve olayların doğal ortamda, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir süreç izler. Bu yaklaşım, Altunışık'ın (2005) belirttiği gibi, herhangi bir istatistiksel işlem veya sayısal araç olmaksızın verilerin üretildiği; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerini esas alır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu , 2021- 2022 eğitim-öğretim yılında Gaziantep ili Şahinbey ilçesinde bir devlet ortaokulunun 5. sınıf öğrencileri arasından, belirtilen şartları taşıyan 10'u kız, 10'u ise erkek olmak üzere toplam 20 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın yürütüleceği okulun seçiminde, kolay ulaşım imkanları, okul yönetiminin araştırmaya sağladığı destek ve sosyal bilgiler öğretmenin projeye aktif katılım isteği belirleyici faktörler olmuştur. Araştırmada, öğrencilerin seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Ölçüt örnekleme, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesnelere ya da durumlardan oluşturulmasıdır (Büyüköztürk ve ark., 2010). Araştırmada öğrenci seçiminde yüksek akademik başarı ortalaması daha önce herhangi bir okul dışı eğitim araştırmasına katılmamış olma ve faaliyete

katılmasına engel olabilecek fiziksel veya ailevi nedenlerin bulunmaması gibi ölçütler esas alınmıştır. Öncelikle, akademik başarısı yüksek öğrencilerin çalışma grubuna dahil edilmesi, araştırmanın iç geçerliliğini artırma amacı taşımaktadır. Bu tür öğrenciler, genellikle yönergeleri anlama, görevleri tamamlama ve öğrenme etkinliklerine aktif katılım sağlama konusunda daha yüksek bir potansiyele sahiptirler. Bu durum, uygulanan müdahalenin (okul dışı öğrenme etkinlikleri) etkilerini daha saf ve belirgin bir şekilde gözlemlemeye olanak tanımaktadır. Başka bir deyişle, dışsal değişkenlerin (örneğin, akademik zorluklar veya motivasyon eksikliği) etkinliğin sonuçları üzerindeki potansiyel karıştırıcı etkilerini minimize etme nedeni ile yapılmıştır. Daha önce benzer bir araştırmaya katılmamış olma ölçütü ise, öğrencilerin deneyimlerinin benzersizliğini ve yeniliğini koruyarak, önceki deneyimlerin mevcut çalışma üzerindeki ön yargı veya alışkanlık etkisini engellemeyi hedeflemektedir. Fiziksel ve ailevi engellerin bulunmaması da, öğrencilerin etkinliklere kesintisiz ve tam katılımını sağlayarak veri kaybını ve uygulamanın aksamasını önlemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın uygulama basamağında öğrencilere Ö.1, Ö.2, Ö.3, Ö.4, kodlarıyla isimlendirilmiştir. Araştırmanın uygulama aşamasında öğrencilere "Ö.1, Ö.2, Ö.3, Ö.4..." gibi kodlar verilmesi, nitel araştırmalarda sıkça kullanılan bir uygulamadır ve temel amacı katılımcıların kimliklerini gizleyerek etik ilkeleri korumaktır. Bu kodlama, araştırma raporunda öğrencilerin söyledikleri veya yaptıkları alıntılanırken, kişisel bilgilerin açığa çıkmasını engellemektedir. Nitel araştırmada gizlilik ve anonimlik, katılımcıların kendilerini rahat hissederek daha doğal ve samimi yanıtlar vermelerini teşvik etmektedir. Daha sonra okul sosyal bilgiler öğretmenleri ile görüşme yapılmıştır. Yapılacak olan çalışma anlatılmış, uygulama öğretmenlere açıklanmıştır. Uygulama süresince konuyla ilgili hiçbir çalışma yapmamaları öğretmenlere bildirilmiştir. Araştırmaya katılması istenen öğrenciler tespit edildiğinde, okul idaresinden veli telefon numaraları alınmış ve velilerle ön görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşme sonrasında veliler okula davet edilmiş, araştırmaya ilişkin detaylı bilgi verilmiştir. Veliler bu görüşme sonucunda öğrencilerinin araştırmaya katılma kararını vermişlerdir. Öğrencilerinin araştırma uygulamasına katılmasına karar veren velilere, veli onam formu ve araştırmacı tarafından hazırlanan veli izin belgesi imzalatılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin etkinlik uygulamalarına ilişkin görüşlerini detaylı incelemek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuş

ve veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, araştırmacı tarafından görüşme öncesinde kişilere sorulacak soruların hazır olmasının yanı sıra daha ayrıntılı bilgi elde edebilmek için ek soruların da sorulmasına serbestlik tanımaktadır. Bu özellikleriyle araştırmacıya analiz kolaylığı sağlarken görüşmeye katılan kişinin duygu ve düşüncelerini daha rahat dile getirmesi ve böylece daha çok bilgi edinebilmek gibi yararları bulunmaktadır (Büyüköztürk ve ark., 2010). Ayrıca araştırmada gerçekleştirilen alan çalışması, nitel araştırma yaklaşımının temel bir bileşeni olan veri toplama süreçlerinden birini oluşturmaktadır. Gaziantep'te bulunan Pişirici Mescidi ve Kasteli, Kozluca Kasteli, Şeyh Fethullah Kasteli ve İhsan Bey Mescidi ve Kastellerinin gezilerek incelenmesi ve fotoğraflanması, araştırmanın doğal ortamında veri toplama prensibine uygun olarak yapılmıştır.

Alan gezileri, katılımcı gözlem ve yerinde inceleme yoluyla zengin ve derinlemesine veri elde etmeyi amaçlar. Bu ziyaretler sırasında, kasteller hakkında görevlilerden bilgi alınması da görüşme tekniğinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. Nitel araştırmalar, olguları kendi doğal bağlamlarında, bütüncül ve detaylı bir şekilde anlamayı hedefler. Bu nedenle, bahsedilen kastellerin bizzat yerinde görülmesi, fotoğraflanması ve yetkililerden bilgi alınması, soyut bilgilerin ötesine geçerek yapıların mimari özelliklerini, tarihi dokusunu, çevresiyle ilişkisini ve günümüzdeki kullanım biçimlerini doğrudan deneyimleme ve belgeleme imkanı sağlamıştır. Bu tür alan çalışmaları, araştırmacının konuya ilişkin derinlemesine bir anlayış geliştirmesine, hipotezlerini güçlendirmesine veya yeni sorular ortaya çıkarmasına yardımcı olur. Ayrıca, toplanan görsel ve sözel veriler, araştırmanın sonuçlarını daha güçlü, geçerli ve bağlam açısından zengin kılar. Kısacası, alan çalışması, araştırma konusu olan livas ve kastellerin gerçek dünya bağlamında, doğal ve bütüncül bir yaklaşımla incelenmesini sağlayarak nitel araştırma metodolojisinin temel gerekliliklerini yerine getirmektedir. Araştırmada, nitel araştırma metodolojisinin temelini oluşturan geçerlik ve güvenilirlik kriterlerini sağlamak amacıyla kapsamlı adımlar atılmıştır. Özellikle veri toplama aracı olan yarı yapılandırılmış görüşme formunun geliştirilmesi sürecinde bu ilkeler gözetilmiştir.

Geçerlik: Araştırmada geçerlik için şu adımlar atılmıştır.

- ✓ *Detaylı Literatür Taraması:* Görüşme formunun ilk aşamasında, kastel ve livaslar, okul dışı öğrenme, okul dışı öğrenme ortamları ve sosyal bilgiler dersi öğretim programları (MEB, 2024) ile ilgili geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Bu detaylı tarama, araştırma konusuna ilişkin kavramsal ve teorik bir çerçeve oluşturarak soruların konuyla ilgili ve derinlemesine olmasını sağlamıştır.

- ✓ *Uzman Görüşü Alma (Triangulasyon)*: Üç sosyal bilgiler öğretmeninden taslak formla ilgili görüş ve önerilerin alınmış, uzman triangulasyonu sağlanmıştır. Farklı bakış açılarından gelen geri bildirimler, soruların anlaşılabilirliği, kapsamı ve sosyal bilgiler dersi kazanımlarıyla uyumu açısından önemlidir. Bu süreç, soruların amaca uygunluğunu ve geçerliğini arttırmıştır.
- ✓ *Kapsamlı Soru Havuzu Oluşturma*: Belirlenen konu başlıkları altında 12 soruluk geniş bir soru havuzu oluşturulmuş, ilgili tüm boyutların ele alınmaya çalışılmıştır. Bu havuzdan en uygun soruların seçilmiş, görüşme formunun kapsayıcılığını ve odaklanışlığı dengelenmeye çalışılmıştır.

Güvenirlilik : Araştırmada güvenirlik için şunlar yapılmıştır:

- ✓ *Sistemik Geliştirme Süreci*: Yarı yapılandırılmış görüşme formu dört aşamalı sistemik bir süreçle hazırlanmış (literatür taraması, konu başlıkları belirleme, soru havuzu oluşturma, taslak form ve uzman görüşü), formun tutarlı bir mantıkla ve belirli standartlara uygun olarak geliştirilmiştir. Bu süreç, özneliği en aza indirmeye yardımcı olmuştur.
- ✓ *Ayrıntılı Prosedürlerin Belirtilmesi*: Görüşme formunun nasıl geliştirildiğine dair aşamalar açıkça belirtilmiş, araştırmanın tekrarlanabilirliği arttırılmıştır. Başka bir araştırmacı benzer bir çalışma yapmak istediğinde, bu adımları izleyerek benzer bir araç geliştirebilir.
- ✓ *Geri Bildirimlerle İyileştirme*: Üç sosyal bilgiler öğretmeninden alınan görüş ve öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmelerin yapılmış ve eksik kalan noktaların tamamlanması, formun son halinin hem kapsam hem de ifade netliği açısından optimize edilmiştir. Bu sürekli iyileştirme döngüsü veri toplama aracının güvenilirliğini güçlendirmiştir.

Bu adımlar, araştırmanın nitel metodolojiye uygun olarak, toplanan verilerin geçerli ve güvenilir olduğunu, dolayısıyla bulguların inandırıcı ve sağlam temellere dayandığını göstermektedir. Araştırma için geliştirilen etkinlikler de, araştırmanın amacı doğrultusunda öğrencilerin sosyal bilgiler dersi ve kastellere yönelik veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Bu araç, öğrencilerin görüşlerini almak amacıyla aşağıdaki soruları içermektedir:

1. Kastellerdeki etkinlik uygulamaları sırasında ne tür duygular yaşadınız?

2. Kastellerdeki etkinlik uygulamalarında en çok yapmaktan zevk aldığınız etkinlik hangisiydi? Neden?
3. Kastellerdeki etkinlik uygulamalarının sınıf ortamına ne gibi katkıları olduğunu düşünüyorsunuz?
4. Kastellerdeki etkinlik uygulamalarının öğrenmenize sağladığı katkılar nelerdir?
5. Sosyal bilgiler dersinde okul dışı etkinliklerde tarihi mekânlara yer verilmesine ilişkin düşünceleriniz nelerdir?

Veri Toplama Süreci

Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler dersi “Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanır.” kazanımına uygun uzman görüşleri de alınarak öğretim etkinlikleri tasarlanmış ve bu etkinlikler okul dışı öğrenme ortamı Pişirici Kasteli, Kozluca Kasteli, Şeyh Fethullah Kasteli, İhsan Bey Kastellerinde uygulanmıştır. Araştırma grubuna uygulanan etkinlik uygulamalarının işlem basamakları şu şekilde gerçekleştirilmiştir: Araştırma kapsamında, çalışma grubuna karar verildikten sonra uygulamanın yürütülebilmesi için öğrencilerin velilerinden ve valilikten gerekli izinler alınmıştır. Kastellerin bağlı olduğu Şahinbey Belediyesi Kültür Müdürlüğü yetkilileri ile görüşülerek çalışma hakkında bilgi verilmiş ve yetkililerle birlikte gerekli planlamalar yapılmıştır. Araştırma süresince yapılacak olan etkinlikler okul yönetimi ve sosyal bilgiler öğretmenine sunulmuştur. Uygulama süresi 5. sınıf sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” ünitesinin işlediği zamana denk getirilmiştir. Uygulanan etkinlikler, öğretim materyalleri araştırmacı tarafından hazırlanmış, uzman görüşü alınmış ve uygulanmıştır. Uygulamalar toplam dört haftalık bir süre içinde gerçekleştirilmiştir. Bu sürenin nedeni ise günümüze kadar ulaşan 6 adet kastelin 4 adetinin şuan etkinlik uygulamaya müsait olmasından kaynaklanmıştır. Öğrencilere her hafta etkinliklerin yapılacağı kastel hakkında bilgi verilmiş ve daha sonra öğrencilerle ilk hafta etkinlik öncesi yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Ön görüşmeler ortalama olarak 5-10 dakika sürmüştür. Planlanan uygulama takvimine göre kastellerdeki etkinlikler gerçekleştirilmiştir. Etkinliklerin uygulanması sırasında öğrencilere kastellerdeki uzmanlarca da bilgi verilmiştir. Kastellerdeki etkinlikler sonrasında son hafta öğrencilerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Yürütülen görüşmeler 15-20 dakika arası sürmüştür.

Uygulanan Etkinlikler

1. Hafta: Oryantring Etkinliği. Bir spor etkinliği olarak oryantiring (koşarak–kayarak–bisiklet sürerek veya diğer şekillerde hedef bulma); katılımcıların/sporcuların bilinmeyen veya az

bildikleri bir alanda, harita ve pusula yardımı ile yönlerini bulup, önceden yerleştirilmiş ve haritaya işaretlenmiş hedefleri bulmaya çalıştıkları bir spordur. Oryantiring çalışmasında amaç, oyuncuların harita ve pusula aracılığı ile en uygun rotayı belirlemesi ve belirlediği bu rota ile de arazide önceden yerleştirilmiş hedefleri sırasıyla ve en hızlı şekilde bulmaya çalışmasıdır (Bektaş ve ark., 2012). Araştırmada oryantring etkinliği gerçekleştirilmeden önce kastellerin bağlı bulunduğu Şahinbey Belediyesi kültür müdürlüğü ile ön görüşme yapılmış ve kastellerin bulunduğu mahallenin bir krokisi alındığında, kastellerin hepsinin aynı mahallede olduğu görülerek oryantring için uygun olduğu tespit edilmiştir. Alınan krokilerle kasteller gezilmiş, kastellerle ilgili 25 soru hazırlanmıştır ve etkinlik uygulama ders planı hazırlanmıştır. Öğrencilerle, kastele gitmeden önce okulda bir araya gelinerek oryantiring sporunun ne olduğu, hazırlanan haritaları nasıl kullanacakları, soruların cevaplarını nasıl bulacakları gibi konularda öğrenciler bilgilendirilmiştir. Ardından hazırlanan haritalar verilmiş ve bu haritaya göre kastellerle ilgili sorular sorular haritaya göre dolaşarak cevaplamaları istenmiş ve tüm soruları cevapladıktan sonra bitiş noktasında beklemeleri söylenmiştir. Parkur öncesi öğrencilerin belirli zaman aralıklarında çıkış yapmaları için çıkış listesi hazırlanmıştır. Çıkış zamanı gelen öğrenci üçgen ile sembolize edilen başlangıç noktasından parkura başlar. Öğrenciler buldukları her hedefteki kastel ile ilgili bilgiyi kare kodu okutarak öğrenir ve kontrol kartına yazmaları söylenir (Resim 1).

Resim 1. Kastellerde Oryantiring Yapan Öğrenciler

2. Hafta: Yaratıcı Drama Etkinliği. Drama sözcüğü Yunanca'daki "dran" sözcüğü ile "sahnelenmek amacıyla yazılmış oyun metni, oyunun kendisi" gibi anlamları olan İngilizce kökenli drama sözcüğünün sözlük anlamıyla açıklanır. Dramanın eğitim öğretimde kullanılmasının temel amacı insanın kendini başkasının yerine koyarak kendini ve çevresini daha iyi tanıyabilmesi, anlayabilmesini sağlamaktır (Öztürk, 2001).

Yaratıcı drama; doğaçlaması, tablo oluşturma, rol içinde yazma, mektuplar, yarım kalmış materyaller, telefon görüşmeleri, sıcak sandalye, donuk imgeler, toplantı düzenleme, özel mülkiyet, bilinç koridoru,gerçek an, görüşmeler ve sorgular, dedikodu halkası, geri dönüş, forum tiyatro,aradaki boşluk gibi teknikleri içerir (Akar, 2000). Sosyal bilgiler dersi içerisindeki tarih konularının anlatımı sırasında ders öğretmenleri, yaratıcı drama tekniklerin faydalanmaları konuların öğrenciler açısından daha iyi anlaşılmasını sağlayabilir. Öncelikle, konuların geçmişte olan olaylar, durumlar olduğunu düşünürsek, bunlarla ilgili canlandırmalar, öğrencilerin geçmişi daha iyi anlamalarına yardım edebilir ve o dönemdeyaşayan insanların durumları, yaptıkları daha iyi anlaşılabilir (Üstündağ, 2002). Araştırmada yaratıcı drama etkinliği aşamaları; Hazırlık ve ısınma aşaması, canlandırma aşaması ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır. Hazırlık ve ısınma çalışmaları, ilgili kazanım ve kastellerin önemini belirten kazanımlara uygun olarak seçilmiştir. Canlandırma etkinliklerinde kazanıma uygun olan konular üzerinden, öğrencilerle rol oynama ve doğaçlama etkinlikleri gerçekleştirilmiştir. Değerlendirme sürecinde ise, konuya göre araştırmacılar tarafından hazırlanmış değerlendirme formları, öğrenci günlükleri, sözel değerlendirmeler ve çizimler kullanılmıştır (Resim 2).

Resim 2.Yaratıcı Drama Yapan Öğrenciler

3. Hafta: Kasteller ile İlgili Görsellerin Çizilmesi. Araştırmanın üçüncü etkinliği ise kastellerde yapılan etkinlik sonrasında çalışma grubu öğrencileri tarafından sulu boya tekniği ile resimlerinin çizilmesidir (Resim 3). Bu etkinlikle öğrencilerce kasteller disiplinler arası yöntem kullanılarak görselleştirmiştir. Çalışma grubunun çizdikleri sulu boya resimler daha sonra çeşitli araçlar yardımıyla yaygınlaştırma, farkındalık oluşturmada kullanılmıştır. Bunlar ise posta sanatı, sergi ve sanal sergisi, kastelya dergisi ve e-dergidir.

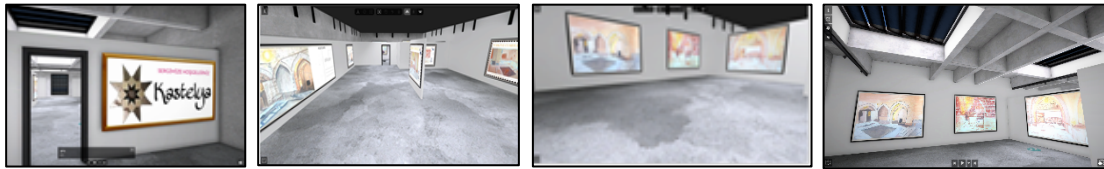
Resim 3.Kastel Resimleri ve Çizimi

Kastellerde Posta Sanatı Çalışması. Çalışma grubu öğrencileri tarafından çizilen resimlerin posta sanatı (mail art) yoluyla pul ve posta zarfına dönüştürülmüştür (Resim 4). Posta sanatının en basit tanımı postayla göndermek amacıyla yaratılmış herhangi bir sanat olmasıdır. Posta sanatı, kartpostalları, sahte postaları, süslü zarfları, arkadaşlık kitaplarını ve her zaman popüler olan çıplak postayı içerebilir. Yaratıcı deneyimi tamamlamak için postalamanız gerekiyorsa, bu posta sanatıdır (<https://gomakesomething.com/ht/thebasics/what-is-mail-art/>). Öğrencilere posta sanatı ile ilgili bilgilendirildikten sonra çizmiş oldukları kastele resimlerinden pul ve zarf, Autocad çizim programı yardımı ile yapılmıştır.

Resim 4. Pullar ve Kartpostallar

Hazırlanan Ürünlerin Sergi ve Sanal Sergileri. Araştırmamızın üçüncü uygulama aşamasında yapılan çalışmalar okulda sergilenmiştir. Salgının devam etmesi nedeniyle okulda sergilemenin yanında daha fazla kitlelere erişmesini sağlamak adına sanal sergi olarakta hazırlanmıştır (<https://www.artsteps.com/view/6208d4fba4836ca2ff4b126f>) (Resim 5).Serginin oluşturulan web linki okulun sınıf whatsapp gruplarına gönderilerek öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin sergiyi cep telefonu, tablet ve bilgisayarlar aracılığıyla gezmeleri sağlanmıştır. Böylece sadece öğrencilerin değil okulun tüm paydaşlarının bilgilendirmeleri sağlanarak yaygın etkisi gerçekleştirilmiştir.

Resim 5. Sergi

Kastelya Dergisi ve E-Dergileri. Projemizin uygulama aşamasında kастeller hakkında bilinçlendirme ve farkındalık oluşturmak ve yaygın etkiyi arttırmak için Kastelya Dergisi (Resim 6) ve E-dergi çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Dergi, Microsoft Publisher programı ile E-dergi ise web 2.00 araçlarından fliphtml5 ile yapılmıştır. (<https://online.fliphtml5.com/mqgso/ywqt/>)(Resim 7).

Resim 6. Dergi Ön Ve Arka Kapak

Resim 7. E-dergi ve Kare kodu

4. Hafta: Kastelya Çarkı Yapımı ve Oyun Etkinliği. Öğrencilerle, etkinliğin yapılacağı kastele gitmeden önce okulda bir araya gelinerek STEM'in ne olduğu, kastelya çarkı için gerekli malzemelerin ne olduğu, nasıl kullanacakları, nasıl yapacaklarının yönergesi öğrencilere anlatılmıştır. Kastelya çarkı etkinliği için öğrencilerin kастellerle ilgili araştırma yapmaları ve her öğrencinin en az beş soru hazırlamaları istenmiştir. Daha sonra öğrencilerin hazırladıkları soruların içinden uygun olanları sosyal bilgiler öğretmenleri ile birlikte seçilmiş ve 30 soruluk bir soru havuzu oyun için oluşturulmuştur. Etkinlik için gerekli malzemeler ise stres çarkı, fon kartonu, 6 farklı renkte A4 kâğıdı, harita çivisi, maket kartonu, körüklü pipettir. Kastelya çarkının yapımı kастellerdeki yetersizlikler nedeniyle okulda yapılmıştır.

Ancak öğrencilerin okullarının etkinliğinin uygulanacağı alana yakın olmasından dolayı etkinlik için hazırlanan kastelya çarkı oyunu kastelde etkinlik olarak uygulanmıştır (Resim 8). STEM; fen, teknoloji, mühendislik ve matematik disiplinlerinin İngilizce karşılıklarının ilk harflerinden oluşan bir kısaltmadır. STEM eğitimi, geleceğin yenilikçileri olacak öğrencilere yaratıcı problem çözme tekniklerini benimseten bütünleşik bir yaklaşımdır (Çevik, Abdioğlu ve Ergürer, 2020). Araştırmamızda disiplinler arası bir etkinlik olarak kastelya çarkı yapılmıştır.

Resim 8. Kastelya Çarkı Oyunu ve Soru Kartları

Verilerin Analizi

Yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen nitel veriler word dosyasına yazıya dökülmüş ve betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analiz, çeşitli veri toplama teknikleri ile elde edilmiş verilerin önceden belirlenmiş temalara göre özetlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir nitel veri analiz türüdür. Bu analiz türünde araştırmacı görüştüğü ya da gözlemiş olduğu bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verebilmektedir. Bu analiz türünde temel amaç elde edilmiş olan bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2003). Yapılan betimsel analizde veriler kodlanmış, sınıflandırılmış ve frekans, yüzde hesaplamaları yapılarak bulgular tablolarla görselleştirilmiştir. Tablolar verildikten sonra öğrencilerin doğrudan görüşleri tabloların alt kısmında yer almıştır. Alıntılarda öğrencilerin isimleri kodlamalarla verilmiştir (Ö1, Ö2 ,Ö3,..).

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde kastelerde yapılan etkinlikler sonrasında öğrencilerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Görüşme formundaki sorular yapılan betimsel analiz sonuçları tablolar halinde aşağıda yer verilmiştir.

Öğrencilere görüşmede sorulan “*Kastelerdeki etkinlik uygulamaları sırasında ne tür duygular yaşadınız?*” sorusuna yönelik olarak verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1

Kastelerdeki etkinlik uygulamalarında yaşanan duygulara ilişkin öğrenci görüşleri

Duygu Adı	Frekans (f)	Yüzde(%)
Sevinçli	6	30
Eğlenceli	5	25
Merak	4	20
sıkıcı	3	15
Mutlu	1	5
Heyecanlı	1	5
Toplam	20	100

Tablo 1 incelediğinde öğrencilerin kastellerdeki etkinlik uygulamalarında “sevinç, eğlenceli, merak, mutluluk ve heyecan” gibi olumlu duygular yaşadıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Sadece üç öğrenci ise kastellerdeki etkinlik uygulamalarında yaşamış oldukları duyguyu , sıkıcı ” olarak ifade etmişlerdir. Görüşmeye katılan öğrencilerin %30’luk kısmı kastellerdeki etkinlik uygulamalarına katıldıklarından dolayı oldukça sevinçli olduklarını ,%25’i “eğlendiklerini”, %20 ‘si merak duyduğunu, %15’i sıkıcı olduğunu, %5’i ise mutlu ve heyecanlı olduklarını belirtmektedirler. Öğrencilerin yarısından fazlasının kastellerdeki etkinlik uygulamaları sırasında olumlu duygular içinde oldukları öğrencilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Görüşmeye katılan öğrencilerden bazıları bu durumla ilgili olarak şu şekilde ifadeler kullanmışlardır: “kastellerde içimde sevinç uyandı. (Ö9) “Kendimi dünyanın en mutlu insanı gibi hissettim. (Ö6)” “kastele gittiğimde yapılan etkinlikler çok eğlenceliydi. İçimde sevinç uyandı. (Ö16)”. Katılımcı öğrencilerden bazılarının “İlk başlarda biraz sıkıcı geldi ama sonradan eğlenmeye başladım. (Ö3)” “kasteldeki etkinlikler eğlenceliydi. (Ö11)”. “Ben çok eğlenmişim. (Ö15)” “eski insanların yaşamını merak ettim. (Ö10)”. Bu şekildeki ifadeler, öğrenme için en temel unsurlardan olan merak duygusu ve eğlenmenin var olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde öğrencilerin kastellerdeki etkinlikler uygulamalarında büyük oranda (% 85) olumlu duygular hissettikleri, olumsuz duygu yaşayan çok az öğrencinin (% 15) var olduğu söylenebilir.

Öğrencilere görüşmede sorulan “*Kastellerdeki etkinlik uygulamalarında en çok yapmaktan zevk aldığınız etkinlik hangisiydi? Neden?*” sorusuna yönelik olarak verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 2’de verilmiştir.

Etkinlik Adı	Frekans (F)	Yüzde(%)
Oryantring	8	40
Yaratıcı Drama	5	25
Kastelya Çarkı Yapımı	4	20
Resim Çizme	3	15
Toplam	20	100

Tablo 2 incelediğinde öğrencilerin kastellerdeki etkinlik uygulamaları sırasında yapılan “oryantring etkinliğini % 40’ı, yaratıcı drama etkinliğini %25’i, kastelya çarkı yapımı ve oyunu etkinliğini %20’si, resim çizme etkinliğini ise %15’i” zevkli bulduğunu belirtmişlerdir. Görüşmeye katılan öğrencilerden bazıları en zevkli etkinlik ile ilgili olarak şu şekilde ifadeler kullanmışlardır :“En çok sporla içiçe olan etkinlik oryantring idi. çok zevkliydi (Ö1). “Oryantring etkinliğinde çok yoruldu ama zevkliydi. (Ö4)” “yaratıcı drama da çok eğlendik.Aynı zamanda öğrendik. (Ö2)”.”Steam ile ilgili olan çarkın yapımı çok ilginçti. Bütün dersler böyle olsa. (Ö14). “resim yapma etkinliğinde biraz zordu. Âmâ zevkliydi. (Ö8)”

Tüm bu bulgulara göre, kastellerdeki etkinlik uygulamalarında farklı etkinliklerin yapılmasının öğrencileri sosyal bilgiler dersinde öğrenmeye karşı daha istekli hale getirdiği söylenebilir.

Öğrencilere görüşmede sorulan “Kastellerdeki etkinlik uygulamalarının sınıf ortamına ne gibi katkıları olduğunu düşünüyorsunuz?” sorusuna yönelik olarak verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Katkı Adı	Frekans (F)	Yüzde(%)
Samimiyet	6	30
Yardımlaşma	4	20
Dayanışma	2	10
Uyum	6	30
Saygı	2	10
Toplam	20	100

Tablo 3 incelediğinde görüşmeye katılan öğrencilerin %30'u kastellerdeki etkinlik uygulamalarının sınıf ortamına en çok “uyum ve samimiyet” gibi olumlu bir katkısının olduğu şeklinde belirtmişlerdir. En az katkısı da %10'luk oranla dayanışma ve saygı konularına olmuştur. Görüşmeye katılan öğrencilerden biri “Arkadaşlarımla uyumlu yani çok samimi bir ilişki kurdum. (Ö6)”; Bir başka öğrenci ise “Birbirimizle gerektiğinde yardımlaşık. Yeri geldi işbirliği içinde çalışık. (Ö19)”, başka bir öğrenci ise “okula göre daha iyi ilişkiler kurduk. (Ö7)” ,“ yaratıcı drama etkinliğini yaparken yardımlaşarak çalışık. (Ö18)” şeklindeki ifadelerinden de anlaşıldığı gibi öğrencilerin kastellerdeki etkinlik uygulamalarına katılmaları geçmişe göre sınıftaki ilişkilerini iyileştirdiği dolayısıyla sınıf ortamına oldukça olumlu yansıdığı söylenebilir.

Öğrencilere görüşmede sorulan “Kastellerdeki etkinlik uygulamalarının öğrenmenize sağladığı katkılar nelerdir?” sorusuna yönelik olarak verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Katkı Adı	Frekans (F)	Yüzde(%)
Kalıcı Olması	7	35
Eğlenerek Öğrenme	3	15
Tarihi Esere Dikkatim Arttı	5	25
Kolay Anlaşılır Olması	3	15
Bilgilerin İnandırıcı Olması	2	10
Toplam	20	100

Tablo 4 incelediğinde öğrencilerin kastellerdeki etkinlik uygulamaları sırasında yapılan etkinlik uygulamalarının öğrenmeye % 35'i kalıcılık sağladığını, % 25 tarihi eser dikkatinin arttığını, % 15'i ise eğlenerek öğrenme ve dersin kolay anlaşılır olmasına % 10'u bilgilerin inandırıcı olmasına katkısının olduğu ifadelerini kullanmışlardır. Görüşmeye katılan öğrencilerden bazıları öğrenmeye katkısı ile ilgili olarak şu şekilde ifadeler kullanmışlardır: “Bilgilerim kalıcı oldu. Ben artık unutmam. Çünkü gördüm, kendim yaptım.” (Ö4), “kalıcı oldu çünkü sadece oturup dinlemedik.” (Ö8), bence çok akılda kalıcı. Çünkü çevremizdeki kastelden başladık.”(Ö14), “artık tarihi eserler daha dikkatli ve anlamlı bakıyorum. Eserler ilgim ve bilgim arttı. (Ö14)” ifade etmişlerdir. Öğrenciler uygulamalarla eğlenerek öğrendiklerini ve sosyal bilgiler dersinin sıkıcılıktan kurtulduğunu dile getirmişlerdir.

Öğrencilere görüşmede sorulan “Sosyal bilgiler dersinde okul dışı etkinliklerde tarihi mekânlara yer verilmesine ilişkin öğrenci görüşleri düşünceleriniz nelerdir?” sorusuna yönelik olarak verdikleri yanıtlardan elde edilen bulgular Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5
Sosyal bilgiler dersinde okul dışı etkinliklerde tarihi mekânlara yer verilmesine ilişkin öğrenci görüşleri

Katkı Adı	Frekans (F)	Yüzde(%)
Yaşayarak ve Keşfederek Öğrenme Deneyimi	20	100
Toplam	20	100

Tablo 5 incelediğinde öğrencilerin sonraki sosyal bilgiler derslerinde okul dışı tarihi mekânlarda etkinliklere yer verilmesi konusundaki görüşlerine bakıldığında, görüşmeye katılan bütün öğrencilerin tamamı olumlu yönde cevap verdikleri görülmektedir. Öğrenciler kastellerdeki etkinlikleri eğlenceli bulduklarını, öğrenmenin daha kolay ve kalıcı olduğunu ve ders başarılarını olumlu yönde etkileyeceğini düşündüklerini, ayrıca sosyal bilgiler ve tarihi mekânlara yönelik tutumlarının olumlu yönde etkilendiğini söylemişlerdir.

TARTIŞMA-SONUÇ VE ÖNERİLER

Okul dışı öğrenme ortamı olarak kastellerde uygulanan etkinlikler sonucunda elde edilen bulgular, ulusal ve uluslararası literatürdeki diğer çalışma verileri ile tutarlılık gösteren ve okul dışı öğrenmenin pedagojik değerini destekleyen önemli çıkarımlar sunmaktadır. Elde edilen bulgulardan ilki, okul dışı öğrenme ortamlarının ilköğretim öğrencilerinin tutum, başarı ve beceri gelişimleri üzerindeki çok boyutlu pozitif etkilerini güçlü bir şekilde desteklemektedir. Gaziantep'teki kastellerde yürütülen çalışmanın, öğrencilerin etkinlikleri eğlenceli bulması ve motivasyonlarının artması sonucu, Salmi (1993) ve Türkmen (2010) gibi araştırmacıların

vurguladığı gibi, okul dışı öğrenme ortamlarının öğrenmeye karşı olumlu bir duyuşsal zemin hazırladığı bulgusunu pekiştirmektedir. Bu olumlu duygusal deneyim, McCaul ve Bell (2012)'in müze eğitiminin ilgi ve kalıcılık üzerindeki etkisine dair bulgularıyla örtüşerek, öğrenmenin derinleşmesine katkı sağlamaktadır. Akademik başarı ve bilişsel gelişim açısından, kastel etkinliklerinin 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kazanımlarını desteklemesi , Kılıç (2020) ve Küçük (2020)'ün Fen Bilimleri dersinde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımının başarıyı anlamlı ölçüde artırdığı bulgularıyla tamamen paraleldir. Ayrıca, Temirton, Kharipova ve Kistaubayeva (2023)'nın STEM temelli müze uygulamalarının tarih dersindeki başarı ve tutumu yükselttiği sonucu, kastellerin kültürel miras konusundaki bilişsel kazanımları destekleme gücünü uluslararası bağlamda teyit etmektedir. Duyuşsal ve sosyal beceri gelişimi ekseninde ise, kastel etkinlikleri sonrasında öğrencilerin olumlu duygular hissetmesi ve disiplinler arası becerilerinin geliştiğinin saptanması , Journell (2014)'ün sivil katılım ve aidiyet duygusunun güçlenmesi ve Sullivan, Bray ve Tangney (2021)'nin iletişim, dayanışma ve eleştirel düşünme gibi temel becerilerin artışı yönündeki bulgularıyla kesişmektedir. Öğrenci laboratuvarlarının içsel motivasyonu artırması (Röllke ve Grobmann, 2022) ve otantik öğrenme ortamlarının gerçek yaşamla bağ kurdurması (Şekerci, 2021), kastellerin sunduğu gerçek bağlamın öğrencinin öz yeterlilik ve katılımını nasıl desteklediğini açıklamaktadır. Köseoğlu, Mercan ve Pehlivanoglu (2020) ile Cornish, Driver, Nesbitt ve Willison (2021)'in doğal ve kültürel mirasla kurulan bağlantıların çevre bilinci ve farkındalığı üzerindeki pozitif etkileri, livas ve kastellerin yerel mirasın korunması hedefine ulaşmadaki potansiyelini güçlendirmektedir. Tüm bu sonuçlar, Kastel örneğinde görüldüğü üzere, okul dışı öğrenme ortamlarının ezberci anlayıştan uzak, aktif katılımı teşvik eden, hem bilişsel hem de duyuşsal kazanımlar sunan bir pedagojik değer taşıdığını ve geleneksel sınıf içi öğrenmeyi tamamlayıcı, pekiştirici ve zenginleştirici bir rol üstlendiğini göstermektedir. Yerel kültürel mirasın okul dışı öğrenme ortamları aracılığıyla müfredata entegrasyonu, öğrenmenin kalıcılığını ve öğrencilerin derslere olan ilgisini maksimize etme yolunda ulusal ve uluslararası literatürle uyumlu, etkili bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Öneriler

Bu çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, eğitim ve öğretim süreçlerinin zenginleştirilmesi adına aşağıdaki öneriler sunulmuştur:

Farklı eğitim kademeleri, dersler ve ünitelerde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımının yaygınlaştırılması: Bu araştırma, Gaziantep'teki kastellerin 5. sınıf sosyal bilgiler dersi için etkili bir okul dışı öğrenme ortamı olduğunu göstermiştir. Bu başarı, benzer şekilde diğer eğitim kademelerinde (ilkokul, lise), farklı derslerde (örneğin, Fen Bilimleri, Türkçe) ve müfredatın çeşitli ünitelerinde müze, bilim merkezi, tarihi alan, doğal park gibi çeşitlilik gösteren okul dışı öğrenme ortamlarının aktif olarak kullanılması potansiyelini ortaya koymaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda yer alan tarih konularının öğretiminde geleneksel yöntemler yerine aktif öğrenme odaklı yaklaşımların benimsenmesi: Araştırma sonuçları, kastellerde uygulanan etkinliklerin öğrencilerin ilgisini artırdığını ve aktif öğrenmeyi teşvik ettiğini göstermiştir. Bu bağlamda, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki tarih konularının, ezberci yaklaşımlar yerine öğrencilerin deneyimleyerek, sorgulayarak ve keşfederek öğrenebilecekleri drama, simülasyon, proje tabanlı öğrenme gibi yeni ve etkileşimli yöntemlerle işlenmesi önerilmektedir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı kazanımlarında okul dışı öğrenme ortamlarına daha fazla yer verilmesi: Çalışma, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın genelinde, öğrencilerin yerel ve evrensel kültürel mirası deneyimleyebilecekleri, çevresel farkındalık kazanabilecekleri ve aktif vatandaşlık becerilerini geliştirebilecekleri okul dışı öğrenme ortamlarını merkeze alan daha fazla kazanım ve etkinlik önerisine yer verilmesi, programın daha çağdaş ve öğrenci merkezli bir yapıya bürünmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Akar, R. (2000). Temel Eğitimin İkinci Aşamasında Drama Yöntemi ile Türkçe Öğretimi: Dorothy Heathcote'un "Uzman Rolü Yaklaşımı". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Altan, H. M. (2019). Kaya oyma su yapılarında hasar tespiti: Gaziantep livas ve kastelleri (Master's thesis, Hasan Kalyoncu Üniversitesi).
- Altın, A. (2015). Gaziantep Türk-İslam Mimarisi (Eyyübiler'den Cumhuriyet'e). Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk-İslam Sanatları Anabilim Dalı, Erzurum.
- Altunışık, R. Coşkun, R. Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Sakarya: Sakarya Kitabevi.

- Ata, B. (2002). Müzelerle ve tarihi mekânlarla tarih öğretimi: Tarih öğretmenlerinin “müze eğitime” ilişkin görüşleri. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Eğitimi Anabilim Dalı. Ankara.
- Bektaş F., Karaman G., Mülazımoğlu O., Ayan V. (2012). Yeni Bir Spor Disiplini Olarak Raft-Oryantiring Organizasyonunun İncelenmesi, Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi, 14 (2): 249-252.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çam, N. (2006). Türk Kültür Varlıkları Envanteri Gaziantep 27. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Çevik, M., Abdioğlu, Y., ve Ergürer, A. (2020). STEM eğitimi. Pegem Akademi.
- Cornish, M., Driver, G., Nesbitt, M., & Willison, J. (2021). Activating the school museum: Mobilising nature-based objects for curriculum-led learning. *Museum and Society*, 19(2), 226-248.
- Demirtaş, Z., ve Yaşar, T. (2018). Kültürel miras eğitimi. Anı Yayıncılık.
- Dönmez, C., ve Yeşilbursa, C. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi mekân kullanımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(32), 512-527.
- Gaski. (2018). Gaziantep su yapıları. Gaziantep Su ve Kanalizasyon İdaresi Yayınları.
- Güller, F. (2023). Oyun bahçelerinin oyun alanı olarak tasarlanmasının özel gereksinimli öğrenciler üzerindeki etkisi. *Uluslararası Eğitimde İnovasyon ve Dönüşüm Dergisi*, 3(1), 1-15.
- Journell, W. (2014). Teaching civic engagement: Connecting the classroom to the community. *Social Studies and the Young Learner*, 27(1), 22-24.
- Kaya, Y., ve Aydın, F. (2019). Coğrafya öğretiminde okul dışı öğrenme ortamlarının kullanımına ilişkin bir durum çalışması: Harita ve coğrafi bilgi okuryazarlığı. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (39), 239-255.
- Karakılıç, A., ve Uçar, S. (2022). Okul dışı fen öğrenme ortamlarında 8-12 yaş arasındaki öğrencilerin bazı girişimcilik becerilerinin araştırılması. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 12(1), 1-16.
- Kılıç, G., ve Şen, Ü. (2014). Okul dışı öğrenme ortamlarının sosyal bilgiler öğretimine katkısı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(32), 138-147.
- Kılıç, Z. (2020). Okul dışı öğrenme ortamlarının 5. sınıf öğrencilerinin “Güneş, Dünya ve Ay” ünitesine yönelik akademik başarı ve tutumlarına etkisi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzurum Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Köseoğlu, P., Mercan, C., ve Pehlivanoğlu, H. (2020). Lise öğrencilerine yönelik "Ağaçbilim Eğitimi" projesi kapsamında gerçekleştirilen eğitimlerin çevre bilincine, ağaç tanıma düzeyine ve tutuma etkisi. *Türk Fen Eğitimi Dergisi*, 17(1), 107-130.
- Küçük, Z. (2020). Fen bilimleri 5. sınıf öğretim programında yer alan “İnsan ve Çevre Ünitesi”ne ait kazanımların okul dışı öğrenme ortamlarında gerçekleştirilmesi ile öğrencilerin akademik başarı, bilimsel süreç becerileri, bilimsel tutum ve fen, teknoloji, toplum ile çevreye yönelik görüşlerinin incelenmesi. (Yayımlanmamış doktora tezi). Giresun Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Giresun.
- Mert, B., ve Beldağ, A. (2019). Sosyal bilgiler öğretiminde sözlü ve yerel tarih uygulamalarının öğrencilerde farkındalık oluşmasına etkisi.
- McCaul, L., & Bell, L. (2012). Learning beyond the classroom: An investigation into students' experiences of museums as a context for learning. *Journal of Museum Education*, 37(3), 209-222.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2024). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlköğretim 4-7. Sınıflar).
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli: Ortak Metin.
- Obruk, Z. (2012). Gaziantep livas ve kastleleri. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Öziş, Ü. (1995) Çağlar Boyunca Anadolu’da Su Mühendisliği, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi.
- Özür, N. (2010). Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı etkinliklerin öğrenci başarısına etkisi. (Doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara).
- Öztürk, C., ve Polat, S. (2017). Kültürel miras farkındalığı. Anı Yayıncılık.

- Öztürk, G. (2001). Yaratıcı drama eğitimi. YKY Yayınları.
- Payne, P. G., ve Wattchow, B. (2009). Environmental citizenship education. *Australian Journal of Environmental Education*, 25, 21-32.
- Röllke, M., & Grobmann, C. (2022). How visits to out-of-school student laboratories affect students' intrinsic motivation. *Research in Science Education*, 52(5), 1469–1490. <https://doi.org/10.1007/s11165-020-09971-5>
- Salmi, H. (1993). Science centres as learning laboratories. *Public Understanding of Science*, 2(4), 415-428.
- Şekerci, H. (2021). İlkokul derslerinde otantik öğrenme aktivitelerinin kullanımı: Bir eylem araştırması. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Sullivan, E., Bray, S., & Tangney, S. (2021). Outdoor learning: Its impact on pupils' knowledge and skills development. *Education 3-13*, 49(5), 534-551. <https://doi.org/10.1080/03004279.2020.1774397>
- T.T.K.B. (2009). Müze Eğitimi. Eğitime Yeni Bir Soluk: Müzeler.<http://ttkb.meb.gov.tr/yenicalismalar/muze/muze.htm>. Adresten erişim:24.09.2021
- Temirton, R., Kharipova, Z., & Kistaubayeva, A. (2023). The effect of STEM and traditional approaches combined with photo/document study in museums on middle school students' achievement, interest, attitude, national values, and historical consciousness in history lessons. *International Journal of Environmental and Science Education*, 18(2), e2108. <https://doi.org/10.29333/ijese/12839>
- Tezcan, F., ve Akmeahmet, S. (2008). Sosyal bilgiler dersinde tarihî mekânların önemi. *Milli Eğitim Dergisi*, 177, 116-132.
- Türkmen, L. (2010). Okul dışı öğrenme ortamları. *Sosyal Bilgiler Dergisi*, 1(1), 48-57.
- Uçar, M. (2016). Gaziantep Tarihi Su Sistemi ve Su Yapıları. *METU Journal of the Faculty of Architecture*, s. 33(2), 73-100.
- Uçar, M. (2017). Gaziantep Tarihi Su Sisteminin Osmanlı Dönemindeki Yönetimi. *Megaron Dergisi*, s. 12(1), 157-169.
- UNESCO. (2018). The underground water structures in Gaziantep. <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/6328/>
- Üstündağ, T. (2002). Yaratıcı drama öğretmenler için bir başvuru kaynağı. Pegem Akademi.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2003). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (3. bs.). Seçkin Yayıncılık.
- Yücel, A. (2004). Gaziantep tarihi su yapıları. Gaziantep Üniversitesi Yayınları.